

N:o 123.

Af herr friherre **C. C:son Bonde**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag till vissa ändringar i gällande förordning angående villkoren för försäljning af bränvin m. m.

Enligt nu gällande kongl. förordning, angående villkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker, som förordningen afser, utbjudas på auktion åt den eller dem, som åtaga sig afgift för det högsta litertalet, hvilket likväl för hvarje särskild försäljningsrättighet i stad ej må understiga 3,000 liter, men då fråga derom uppstår, kan i stället all denna försäljning öfverlåtas åt särskildt för ändamålet bildadt bolag emot viss betingad årlig afgift, den s. k. försäljningsafgiften; dessa afgifter jemte till bolaget influtna afgifter för till andra möjligen öfverlåtna försäljningsrättigheter skola tillika med all bolagets af dylik försäljning uppkomna nettovinst på föreskrifvet sätt fördelas emellan städerna, landstingen, hushållningssällskapen och landsbygdskommunerna.

Denna sistnämnda bolagsinstitution, för hvars befrämjande staden der den tillämpas enligt kongl. förordningen är tillförsäkrad något större andel uti de influtna afgifts- och vinstbeloppen, har äfven efter hand vunnit så stor anslutning, att nu mera de åt dessa s. k. bolag i städer och köpingar upplåtna rättigheternas antal utgör omkring 95 procent af samtliga ständiga rättigheter till bränvinsförsäljning i hela riket. Bolagens varuomsättning under det senaste år, för hvilket officiella uppgifter förefinnas, eller försäljningsåret $\frac{1}{10}$ 1891— $\frac{30}{9}$ 1892, uppgick till inemot 19 millioner liter bränvin och andra spirituösa drycker, hvilka bolagen tillhandlat sig för ett sammanlagdt belopp öfverstigande 17 millioner kronor. Bolagens förvaltnings-

kostnader uppgingo under samma tid till omkring 3 millioner kronor, och deras till laga fördelning öfverlemnade afgifter och vinstmedel af rörelsen till inemot 6½ millioner kronor.

Häraf finner man således, att det i sanning är ett högst betydande belopp, som handhafves af dessa städernas s. k. bolag, och det är också onekligen ej ringa ekonomiska intressen, som stå i samband med de synnerligen grannliga rättigheter, som lagstiftningen inrymt åt städerna och deras organer i berörda hänseende, utskänkningsbolagen.

Bolagsinstitutionen vid bränvinsförsäljning eller det vanligen s. k. göteborgssystemet var likväl, som bekant, en uteslutande i sedlighetens och nykterhetens intresse tillkommen kärnpunkt i 1855 års inom vårt land epokgörande bränvinslagstiftning, och ändamålet med densamma har äfven Riksdagen särskildt, uti sin underdåniga skrivelse till Kongl. Maj:t 1873 (n:o 61, pag. 10), klart och tydligt framhållit, då der bland annat heter, att

»meningen aldrig varit hvarken att bolagen skulle så afse att förskaffa delegarne vinst eller att städerna derigenom skulle tillskyndas förökade inkomster, utan endast att sätta städerna i tillfälle att i sedlighetens intresse ordna bränvinsförsäljningen».

Visserligen måste det också erkännas, att ifrågavarande institution på flera håll verksamt bidragit till nykterhetens befrämjande och att åtskilliga bolag på ett förtjenstfullt sätt uppfattat sin viktiga bestämmelse, men likväl är det äfven tyvärr sant, att man flerstädes tyckes sväfva i okunnighet om bolagens rätta uppgift och att på grund häraf åtskilliga missbruk förekomma, som det visat sig svårt att öfvervinna med den alltför knapphändiga kontrollen öfver bolagens verksamhet, samt den genom författningens otydlighet ofta uppkomna svårigheten att vinna de rättelser, som af revisorerna påpekas och af vederbörande landsting och hushållningssällskap framhållas. Chefen för finansdepartementets kontroll- och justeringsbyrå har äfven uti sin den 21 juli 1893 afgifna embetsberättelse för åren 1890—1891 och 1891—1892 på grund af de afgifna revisionsberättelserna och redogörelserna för bolagens verksamhet underkastat denna en särdeles beaktansvärd granskning och dervid bland annat uttalat sig sålunda:

»Beträffande bolagens förvaltning förekomma i några revisionsberättelser rätt allvarsamma anmärkningar såsom mot sättet för bolagens uppköp af varor, nemligen att dessa inköp göras utan infordrande af anbud; mot de arfvoden, som bolagsmännen tillerkänna sig sjelfva, och i synnerhet mot det sätt, hvarpå hyresaftalen angående bolagens lokaler avslutas. I detta afseende förekomma missbruk i två olika riktningar; i ena fallet förhyr ett bolag de för dess rörelse behöfliga lokalerna af de enskilde bolagsmännen till pris, som ofta med fog kunna kallas oskäligen; i andra fallet är det kommunen, hvilken

såsom hyresvärd begagnar tillfället att förskaffa sig en extra inkomst på bolagets bekostnad. Sålunda hyr ett bolag af staden rådhuskällaren för 5,500 kronors årlig hyra, men hyr sjelf ut samma källare för endast 2,000 kronor. Hyresaftalen uppgöras vanligen för hela den tid, för hvilken bolaget erhållit rättighet till bränvinsförsäljning, således i de flesta fall tre år, hvaraf följden blir, att en af revisorerne framställd anmärkning, om än aldrig så befogad, ej kan föranleda rättelse förr än efter ett par år.

Redan ofvanstående korta referat af revisionsberättelsernas innehåll visar, att icke alla bolag utöfva sin verksamhet i öfverensstämmelse med den princip, som ligger till grund för hela bolagsinstitutionen och utgör det enda, som kan berättiga deras tillkomst och fortfarande bestånd, nemligen att bolagen skola afse icke att bereda delegarne vinst utan allenast att i sedlighetens intresse ordna och öfvervaka bränvinsförsäljningen, och äfven andra omständigheter bestyrka detsamma^{*)}.

Dessutom framhålles uti ifrågavarande berättelse, hurusom flera bolag synas genom utskickade agenter bedrifva försäljning af bränvin i stor skala på andra orter, samt att detta särskildt är omnämndt i två revisionsberättelser »i den ena med erkännande, i den andra med starkt ogillande».

En hvar, som haft tillfälle att taga kännedom om det sätt, hvarpå dessa s. k. bolag på flera håll skötas, skall säkerligen finna det betydelsefulla uti här ofvan angifna yttrande. Man finner ju nemligen att det finnes bolag, som endast äro fingerade och allenast utgöras af en enda person, som till sin medbolagsman mot visst arfvode upptagit något sitt biträde eller annan person och som i form af lön, räntor, hyror, transportkostnader m. m. bereder sig oskäligen vinst tvärt emot den princip, som skulle ligga till grund för hela bolagsinstitutionen. Man finner till och med exempel på, att räkenskaperna så skickligt föras, att nästan hela den uppkomna vinsten, den må vara större eller mindre, åtgår till dylika s. k. omkostnader, hvilkas belopp derför årligen variera och antagligen först efter årets slut godtyckligt bestämmas.

Granskar man de af bolagen till finansdepartementets kontrollbyrå ingifna tablåer öfver sin verksamhet, finner man till sin förvåning, huru omkostnaderna äro olika äfven för bolag med ungefär samma omsättning. Så finner man t. ex., att ett bolag med en omsättning af 153,865 liter årligen betalt 11,070 kronor uti aflöningar, då ett annat med 149,005 liters omsättning för samma ändamål endast betalt 4,700 kronor, likaså att ett bolag med en årlig omsättning af 238,421 liter uti hyror betalt kronor 11,317: 62, då ett annat med 190,832 liters omsättning härför endast utgifvit 750 kronor. För närmare jämförelses skull uti dessa afseenden bifogas en tabell öfver

*) Kurs. af motionären.

tjugufem stycken medelstora bolag med ungefär liknande årlig omsättning, af hvilken man äfven kan finna, huru olika de till laga fördelning aflemda afgifterna och vinstmedlen förhålla sig till hela bruttovinsten.

Tyvärr måste man därför medgifva, att ej så få utaf städernas utskänkingsbolag onekligen utöfvat sin verksamhet i uppenbar strid emot den princip, som ligger till grund för bolagsinstitutionens tillkomst, och att fara således verkligen föreligger för hela denna institutions och dermed det mycket omtalade göteborgssystemets bestånd, om ej med det första från lagstiftningens och myndigheternas sida kraftiga åtgärder vidtagas gent emot ofvan omnämnde missbruk.

På grund häraf vågar jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen måtte besluta i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes så fort ske kan för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring uti kongl. förordningen den 31 december 1891 angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker, så att det med inrättande af särskilda utskänkingsbolag afsedda ändamålet bättre än hittills må kunna uppnås, och nu förekommande missbruk vid förvaltningen af sådana bolag så mycket som möjligt må kunna undvikas, hvarvid särskildt torde böra framhållas:

1:o att ändamålet med utskänkingsbolagens inrättande, som nu ej någonstädes uti den kongl. förordningen finnes omfördt, deri må angifvas i öfverensstämmelse med lagstiftningens anda och mening samt Riksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t år 1873;

2:o att det må bestämmas, att bolagsmännens antal aldrig må understiga fyra;

3:o att tillfälle må beredas vederbörande myndigheter i staden eller köpingen att deltaga uti bolagens förvaltning genom särskilda ombud, valda, ett af magistraten eller motsvarande styrelse samt ett af stadsfullmäktige eller vederbörande kommun;

4:o att, vid afgörande af antagande af anbud från bolag, afseende endast må fästas vid bolagens lämplighet och ej vid de erbjudna försäljningsafgifternas belopp, hvilka numera, sedan efter 1885 hela vinsten på lika sätt som försäljningsafgiften fördelas, sakna all betydelse, och det

visat sig att ofta en åtagen alltför hög försäljningsavgift eggat bolag att tvärt emot sin bestämmelse söka utvidga och uppdrifva sin rörelse för att undvika förlust; samt att därför försäljningsavgiften bestämmes att alltid blifva densamma eller den för öfriga rättigheter i stad fastställda miniafgiften 450 kronor för hvarje upplåten rättighet;

5:o att det må bestämmas, att bolagens varuuppköp städse må göras genom infordrande af skriftliga anbud.

6:o att bolagen må vara förhindrade att genom kringresande agenter på andra håll än det har försäljningsrätt utbjuda eller till köpare utlemna varor;

7:o att bolagen förbjudas förhyra andra lägenheter än de för bedrivande af deras egen rörelse nödiga;

8:o att bolagens hyresafstal endast må afse ett år och uppgöras före hvarje försäljningsårs början, samt sålunda såsom en under nästföregående år vidtagen förvaltningsåtgärd underställas de revisorer, som hafva att granska sistnämnda års förvaltning, och att, derest sådant afstal föranleder vägran af décharge, bolagets styrelse personligen må därför ansvara;

9:o att tydligare än hittills må framhållas Kongl. Maj:ts befallningshafvandes skyldighet att hafva tillsyn, att städernas utskänkningsbolag utöfva sin verksamhet i öfverensstämmelse med kongl. förordningens bestämmelser om det med dem afsedda ändamålet.

Stockholm den 27 januari 1894.

Carl Carlson Bonde.

A. G. Ericsson
i Väsby.

C. G. Andersson.

I. v. Knorring.

C. A. Kumlin.

Utdrag

ur utskänkningsbolagens i nedanförda städer och köpingar till kontroll- och justeringsbyrån
afgifna tablåer öfver varuomsättning, omkostnader och vinst under
försäljningsåret 1891—1892.

	Försäljning antal liter	Omkostnader				Försäljningsafgift och vinst till laga fördelning	Omkostnader per försald liter öre	Vinst per försald liter öre	Aflemnade afgifter och vinstmedel % af nettovinsten
		Aflöningar kr.	Hyror kr.	Öfriga om- kostnader kr.	Summa kr.				
1 Sköfde	233,936	7,442 53	2,000 —	5,901 62	15,344 15	58,768 70	6,6	24,2	79,2
2 Lidköping	211,878	8,600 —	2,775 —	4,916 33	16,291 33	60,000 —	7,7	26,8	78,6
3 Uddevalla	186,942	9,180 —	6,300 —	9,215 30	24,695 30	76,768 91	13,2	38,4	75,6
4 Borås	202,287	12,142 13	1,400 —	8,815 11	22,357 24	68,400 93	11,1	33,8	75,3
5 Venersborg ...	144,982	9,350 08	2,750 —	5,512 13	17,612 21	52,245 76	12,1	34,5	74,7
6 Mariestad	211,668	6,600 12	1,325 —	9,519 07	17,444 19	47,931 04	8,2	22,6	73,3
7 Skara	149,005	4,700 —	5,800 —	3,481 79	13,981 79	33,816 45	9,4	22,7	70,7
8 Kristinehamn	170,463	9,767 93	5,650 —	7,407 74	22,825 67	51,646 42	13,4	30,3	69,3
9 Varberg	190,832	7,990 —	725 —	9,182 69	17,897 69	38,732 73	9,4	20,3	68,3
10 Landskrona ...	149,186	10,546 —	2,500 —	7,962 67	21,008 67	44,936 01	14,1	30,1	68,1
11 Halmstad	210,759	19,604 01	2,500 —	7,132 93	29,236 94	59,146 84	13,9	27,1	66,9
12 Visby	151,494	6,171 66	2,070 85	12,068 12	20,810 63	40,407 21	13,4	25,6	66,5
13 Falköping	159,632	8,400 —	1,200 —	8,013 55	17,613 55	34,812 36	11,0	17,7	66,4
14 Köping.....	159,588	6,572 23	8,560 —	5,268 49	20,400 72	37,968 10	12,9	25,4	66,2
15 Jönköping	229,531	18,982 20	9,269 —	18,366 96	46,618 16	88,031 84	20,3	38,4	65,3
16 Lysekil	156,756	5,200 —	2,600 —	5,460 17	30,216 17	54,413 77	8,5	34,7	64,2
17 Östersund	236,531	20,010 38	8,000 —	18,965 68	46,976 06	74,274 97	19,9	31,4	61,2
18 Umeå	153,865	11,070 —	7,000 —	17,157 84	35,227 84	55,723 29	22,9	36,2	61,2
19 Eksjö	152,323	6,200 —	4,400 —	11,126 67	21,726 67	34,163 66	14,3	22,4	61,1
20 Ystad	173,401	6,881 94	1,500 —	5,830 68	14,212 62	21,414 40	8,2	12,3	60,1
21 Enköping	177,717	7,500 —	3,000 —	7,781 31	18,481 31	26,235 22	10,4	13,4	58,6
22 Nyköping	238,421	14,687 25	11,317 62	12,766 45	38,771 32	54,707 32	16,3	22,9	58,5
23 Söderhamn ...	197,012	10,340 —	6,205 75	15,971 83	32,517 58	43,941 91	15,6	20,8	57,4
24 Södertelje	188,808	12,530 76	5,800 —	9,928 57	28,259 49	37,141 48	15,0	19,7	56,7
25 Motala	146,930	7,955 32	4,798 52	10,226 20	22,980 04	12,311 87	15,6	8,4	34,8